

07.12.2022

Valtiovarainministeriö
tiina.lokka-lepisto@gov.fi

VN/22906/2020

LAUSUNTO DIGIOHJELMASTA

Yleistä

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus pitää muistiossa esitettyjä kannanottoja digitalisaation edistämisestä ja siihen liittyvistä lainvalmistelun kehittämissuunnitelmista lähtökohtaisesti kannatettavina. Erityisenä hyvänä on pidettävä sitä, että sähköiseen asiointiin ja esimerkiksi tietosuojaan liittyvää sääntelyä ehdotetaan selkiytettäväksi. Käytännön toiminnan näkökulmasta arvioituna nykyainsäädäntö ja erityisesti eri lakien väliset suhteet ovat paikoin hyvinkin vaikeaselkoisia.

Käräjäoikeus pitää digitaalisten viranomaispalveluiden kehittämistä ja lisäämistä kannatettavana. Se huomauttaa kuitenkin, että monin paikoin viranomaiset toimivat edelleen pääsääntöisesti manuaalisen paperiaineiston varassa. Esimerkiksi käräjäoikeuksissa pääsääntöinen aineiston säilytysmuoto on edelleen paperi.

Edelleen on todettava, että tuomioistuinten asianhallintajärjestelmät eivät nykyisellään tue riittävällä tavalla sähköistä asiointia. Syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten käyttöön valmistetun AIPA-järjestelmän käyttöönotto on pahasti viivästynyt eikä se valmiinakaan vastaa sille aikanaan asetettuja vaatimuksia. Jotta asiakkaillemme voitaisiin tarjota aidosti sähköisiä palveluita, joiden avulla he voisivat asioida tuomioistuinten kanssa ja esimerkiksi seurata asiansa etenemistä, tarvittaisiin nykyistä helppokäyttöisempiä ja toimintaa paremmin tukevia järjestelmiä. Sinänsä tuomioistuinpalveluitakin voitaisiin tarjota entistä enemmän sähköisesti ja asiakaslähtöisemmin. Myöskään tekoälyn tai automaattisen päätöksenteon hyödyntäminen tuomioistuintoiminnassa ei ole poissuljettua, mikäli oikeusturvanäkökohdat on riittävällä tavalla huomioitu. Digitalisaation mahdollisuuksia tuomioistuintoiminnassa on käsitelty hiljattain valmistuneissa [oikeudenhoidon selonteossa](#) sekä [oikeudenkäytön kehitystyöryhmän arviomuistiossa](#).

Käräjäoikeus esittää sen käytännön toiminnan näkökulmasta joitakin yksityiskohtaisempia huomioita muistiossa esiin tuoduista seikoista.

Yksityiskohtaisia huomioita

Tietosuojalainsäädäntö

Muistiossa käsitellyn tietosuojalainsäädännön osalta käräjäoikeus yhtyy siinä esitettyyn näkemykseen lainsäädännön monitulkintaisuudesta ja kannattaa sen selkiyttämistä. Käräjäoikeus toteaa, että muistiossa todettujen havaintojen lisäksi on olemassa muitakin lainsäädännöllisiä haasteita, jotka eivät suoranaisesti liity kansalaisten digitaaliseen asiointiin, mutta vaikuttavat heidän palveluiden saantiin.

Tällaisia ovat yleis- ja erityislainsäädännön väliset tulkintavaikkeudet, jotka ilmenevät erityisesti käräjäoikeuden käytännön tietopalvelutyössä. Näitä ovat muun muassa niin sanotut rikostaustan selvittämiseen liittyvät työnantajien tai tiettyjen ”rikostaustan selvittämisfirmojen” pyynnöt, joihin yksityisyyden suojasta työelämässä annettu laki ei ota yksiselitteisesti kantaa (esim. rekisteröidyn suostumuksen merkitys). Vastaavia pyyntöjä tulee myös mediayhtiöiltä, jotka rekrytoivat reality-sarjoihin esiintyjiä sekä puolueilta, jotka haluaisivat selvittää vaaliehdokkaidensa rikostaustan. Sama koskee kunnanvaltuustoja, joiden nimeämät lautamiehet toimivat käräjäoikeudessa maallikkajäsenenä eli kuuluvat tuomarin statuksella käräjäoikeuden ratkaisukokoonpanoon tietyissä rikosasioissa ja maa-oikeusasioissa. Kaikissa näissä tilanteissa on nähtävissä tietynlainen yhteiskunnallinen intressi selvittää henkilön rikostausta, mutta nykyinen lainsäädäntö ei käytännössä mahdollista tietojen antamista tai on vähintäänkin erittäin epäselvä.

Yleisenä huomiona on vielä todettava, että GDPR-asetuksen, tietosuojalain ja tuomioistuimissa sovellettavien julkisuuslakien välinen yhteys on epätydyttävän vaikeaselkoinen ja ne ovat tuomioistuimissakin vaikeasti sovellettavia. Yksittäisen kansalaisen on mahdotonta ymmärtää niiden välisiä suhteita tai sisältöä yksiselitteisesti. Myös näihin käytännön haasteisiin tulisi voida lainsäädäntömuutoksin vaikuttaa. Se myös edistäisi kansalaisten palvelemista. Mahdollisuuksien mukaan tuomioistuinten tietopalvelun digitalisointia ja keskittämistä (esimerkiksi Oikeusrekisterikeskukseen) olisi perusteltua harkita. Tätä edistäisi myös tuomioistuinten paperiaineistojen digitointi, mikä edellyttäisi kuitenkin merkittäviä henkilöstöresursseja.

Tiedoksiantotoiminta

Muistiossa on käsitelty muun muassa hallintopäätösten tiedoksiantoja, joista säädetään hallintolaissa ja joiden osalta voidaan myös soveltaa sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annettua lakia. Muistiossa on tuotu esiin, että toimintatavat ja osin myös erityislainsäädännön säännökset eroavat siinä, onko ensisijaisena tiedoksiantomuotona sähköinen vai paperinen.

Myös käräjäoikeuksien palveluksessa työskentelevät haastemiehet huolehtivat tiedoksiantotoiminnasta. Henkilökohtainen

haastemiestiedoksianto ei tosin nykyisellään enää ole pääasiallisena tiedoksiantomuotona, vaan haastemiehet käyttävät myös muita tiedoksiantotapoja (saantitodistus, vastaanottotodistus, puhelintiedoksianto ja sähköinen viesti). He huolehtivat tietyissä tilanteissa myös muiden viranomaisten päätösten tai yksityisten tiedoksiantojen hoitamisesta. Muistiossa viitattu sähköinen Suomi.fi -tilille tapahtuva tiedoksianto on siis mahdollinen myös kärjäoikeudessa ratkaistavissa asioissa. Käytännössä se kuitenkin on vielä harvan käytössä eikä sen tavoitettavuus ole kovin hyvä. Oikeusturvasyistä sen käyttöön pääasiallisena tiedoksiantomuotona tuomioistuimissa liittyy tiettyjä haasteita, jotka on huomioitava sen kehittämistä arvioitaessa.

Tiedonsaantioikeudet

Kärjäoikeus yhtyy muistiossa esitettyyn arvioon siitä, että viranomaisten välistä tiedonsaantia tulisi edistää. Esimerkkinä tuomioistuimista toimii se, että Suomen kaikki 20 kärjäoikeutta käsittelevät samanlaisia asioita ja ratkaisukäytännön yhtenäisyyttä edistäisi se, että ne voisivat etsiä ratkaisujaan yhteisestä tietokannasta. Sama koskee hovioikeuksien ratkaisukäytäntöä, jolla on ohjaaja vaikutus kärjäoikeuksien toiminnassa. Toisen tuomioistuimen ratkaisujen etsiminen ei kuitenkaan tällä hetkellä ole mahdollista. Osin esteenä on ollut lainsäädäntö ja toisaalta tekniset ratkaisut. Jokaisella tuomioistuimella on oma asianhallintansa ja saadakseen toisen ratkaisemia tietoja täytyy esittää tietopyyntö. Tietopyyntöön yleensä toki suostutaan, mutta niiden käsittely aiheuttaa lisätyötä verrattuna siihen, että ratkaisut olisivat esimerkiksi teknisen käyttöyhteyden kautta helpommin saatavissa. Myös muiden tuomioistuinten kanssa samaan viranomaisketjuun kuuluvien (esim. poliisi, syyttäjä, oikeusapu- ja edunvalvonta, ulosotto, sosiaalitoimi) välisiä yhteyksiä ja tiedonsaantioikeuksia olisi syytä tarkastella ja kehittää.

Perusteltua voisi olla myös arvioida, missä määrin eri hallinnonaloilla tarvitaan erityislainsäädäntöä koskien tiedonsaantioikeuksia ja viranomaisten käytössä olevia tietovarantoja. Esimerkiksi tuomioistuimia koskee erityislakina oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta annettu laki, minkä lisäksi sovellettavaksi tulee asiakirjajulkisuutta ja oikeudenkäynnin julkisuutta sekä tiedonhallintaa koskevat yleislait. Kärjäoikeus yhtyy siten muistiossa esitettyyn näkemykseen siitä, että sääntelykentässä on tältäkin osin selkiyttämisen tarvetta.

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus

Timo Heikkinen
Laamanni

Jennimari Huovinen
Hallintojohtaja

